

Geschiedenis van Spanje

Ferdinand VII

Casa Cultural

Ferdinand VII 1813 - 1833

Jeugd en huwelijken

Ferdinand VII was het negende kind uit het huwelijk van zijn vader Karel IV met Maria Louisa van Parma en zag het levenslicht op 29 september 1784. Van zijn dertien broers en zusters overleden er acht op jonge leeftijd. Nadat zijn vader in 1788 gekroond was tot koning van Spanje werd Ferdinand door de Cortes erkend als kroonprins, de *Príncipe de Asturias*. Ten gevolge van de gedwongen abdicatie van zijn vader in 1808 werd Ferdinand formeel koning

Ferdinand VII in 1800

van het rijk, maar Napoleon Bonaparte zette hem opzij en eiste de Spaanse troon op voor zijn broer Jozef I. Pas in 1813, na afloop van de Onafhankelijkheidsoorlog, begon Ferdinand VII zijn regeerperiode die duurde tot aan zijn overlijden in 1833. Ferdinand VII was van robuust en weinig elegant postuur en had een slechte gezondheid. Vanaf zijn geboorte neigde hij tot obesitas en gedurende zijn hele leven ondervond hij de nadelige gevolgen van zijn eetgewoontes. Zoals elke kroonprins werd Ferdinand in zijn jeugd met zorg omringd en werden voor hem de beste leermeesters uitgezocht. Al vroeg begon hij een hekel te krijgen aan zijn moeder en aan de gunsteling van de koning Manuel Godoy met wie Maria Louisa een verhouding zou hebben gehad.

Ferdinand VII was ongemanierd in de omgang met anderen, sluw en intelligent, wat hem de bijnaam *El Félon* (de Arglistige) opleverde. Graag ging hij op jacht, de staatszaken overlatend aan zijn ministers. Introvert als hij was sprak hij weinig met anderen en shockeerde hen vaak met zijn galgenhumor. Zijn belangrijkste passie was het stierengevecht. Al op jonge leeftijd omringde de kroonprins zich met leden van de hoge adel die samenspannen tegen Godoy. Het leidde tot de samenzwering van El Escorial in 1808 die echter mislukte. De daarop volgende opstand van Aranjuez bracht de val van Godoy met zich mee en de genoemde abdicatie van Karel IV.

Ferdinand VII trad vier keer in het huwelijk. Voor het eerst in 1802 met Maria Antonia van Napels die al in 1806 overleed. Er waren geen kinderen. In 1816 trouwde de koning met zijn nicht Isabella van Bragança, prinses van Portugal. Hun twee dochters leefden slechts enkele maanden en Isabella stierf op jonge leeftijd in 1816. Drie jaar later huwde Ferdinand voor de derde keer en wel met Maria Amalia van Saksen. Ook uit deze echtverbintenis werden geen kinderen geboren en nadat Maria van Saksen in 1829 overleed volgde een vierde huwelijk in datzelfde jaar met een andere nicht van hem, Maria Christina van Sicilië. Er werden twee dochters geboren. De oudste, uit 1830, was Isabella die in 1833 haar vader opvolgde als koningin van Spanje.

Maria Christina van Sicilië
in 1830
1806-1878

Herstel van de absolute monarchie

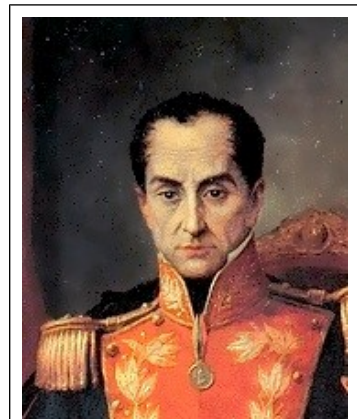
In 1814 eindigde de Spaanse Onafhankelijkheidsoorlog en met het verdrag van Valençay erkende Napoleon Ferdinand VII als rechtmatige koning van Spanje. Ferdinand pleegde vervolgens een staatsgreep, annuleerde de constitutie van Cádiz en begon aan een grondige restauratie van het ancien régime. Dat was moeilijker dan het met een pennenstreek ongedaan maken van wat de liberalen in de zes jaar daarvoor tot stand hadden gebracht. Niet alleen stuitte de koning op veel weerstand in eigen land en in de koloniën, maar ook werd hij geconfronteerd met de conclusies van het congres van Wenen (1814/1815) waar de belangrijke Europese mogendheden zich hadden uitgesproken voor de noodzaak van hervormingen van het staatsbestel.

In september 1815 werd de Heilige Alliantie geformeerd, een bondgenootschap van Rusland, Oostenrijk en Pruisen, met als doel in Europa de christelijke waarden te behoeden en tegenwicht te bieden aan de seculiere opvattingen die door de Franse Revolutie brede weerklank hadden gekregen. Maar zelfs voor deze conservatieve Alliantie ging het teruggrijpen op prerevolutionaire verhoudingen zoals dat in Spanje werd geprobeerd te ver. Per brief aan de Spaanse koning probeerde de Heilige Alliantie duidelijk te maken dat volledige restauratie van de absolute monarchie niet aan de orde kon zijn en elementaire hervormingen gewenst waren. Het was aan dovemansoren gericht. Ferdinand herstelde de eeuwenoude radenstructuur in ere, de Inquisitie, de gilden, heerlijke rechten en de *Mesta* (een regeling uit de dertiende eeuw die voorzorg in de ordening en bescherming van de uit de oudheid daterende schapenroutes). Ook werden de onteigeningen van kerkelijke bezittingen teruggedraaid.

De nieuw aangestelde ministers hadden bijzonder weinig bewegingsruimte. Niet alleen vanwege de droevige staat van 's lands financiën, maar ook omdat Ferdinand VII zich geheel liet leiden door een klik van vertrouwelingen: de zogeheten *camarilla* die elke ministeriële poging tot hervorming zag als verraad aan de kroon. Het leidde tot een frequent komen en gaan van bestuurders en competente ministers waren uiteraard niet welkom. Een deel van de *camarilla* bestond uit louter meelopers, maar er waren ook leden van dit gezelschap die hun positie uitbuiten in het nastreven van particuliere belangen. Daardoor ontstond een vorm van dubbele diplomatie via achterdeurtjes. Illustratief is het schandaal rond de Russische ambassadeur Tatischeff die de Spaanse minister van Oorlog ertoe wist te bewegen over te gaan tot aankoop van een Russisch flottielje van acht oorlogsschepen tegen een prijs van 68 miljoen realen. Toen de schepen in Cádiz arriveerden bleken zij rijp voor de sloop zoals het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat buiten de transactie was gehouden, na inspectie constateerde. Het plan om deze schepen te gebruiken voor een expeditie naar Buenos Aires viel daardoor in het water. Dit schandaal legde niet alleen de interne politieke desintegratie bloot, maar duidde ook op het belang dat Ferdinand VII hechtte aan het onder de duim houden van de Amerikaanse gebiedsdelen als bron van inkomsten voor de schatkist. Met de schatkist was het slecht gesteld. Het was zelfs zo erg dat de Spaanse ambassadeur in Londen geen brieven meer kon verzenden wegens gebrek aan geld voor postzegels. Om dit nijpende probleem op te lossen waren feitelijk maatregelen nodig die eerder door de verlichters en liberalen waren voorgesteld, maar die indruisten tegen de geest van het oude regime en waar Ferdinand niet aan wilde tornen. Maatregelen als de onteigening van heerlijke en kerkelijke eigendommen en invoering van een belastingstelsel dat voorzorg in directe belasting van agrariërs en indirecte belasting - belasting op verbruiksgoederen - in urbane gebieden. Een plan dat daarin voorzorg, voorgesteld door de minister van Financiën Martín de Garay in 1818, stuitte op stevige weerstand van de Raad van State en ook de koning was niet gecharmeerd: hij vreesde de verkoop van de koninklijke bezittingen. Garay werd ontslagen.

Opstanden in de koloniën en in het binnenland

De strijd om onafhankelijkheid van de koloniën in Amerika brak los in 1810 en kwam tot een eind in 1824 toen de Spaanse troepen bij Ayacucho in Peru een definitieve nederlaag leden. Het laat zich raden dat de opstandelingen zich lieten inspireren door de ontworsteling van de Noord-Amerikaanse bewoners aan het Britse gezag en door de Franse Revolutie. Simón Bolívar, een van de protagonisten van de opstanden, was duidelijk beïnvloed door het Franse revolutionaire gedachtegoed tijdens zijn verblijf in Frankrijk van 1804 tot 1806. Ook de Britse pogingen om hun handelsbelangen uit te breiden op het Amerikaanse continent ten koste van de Spanjaarden speelden een rol. Het leidde tot voortdurende schermutselingen op de Atlantische Oceaan en in het Caribische gebied, waarvan de handelsstromen tussen Spanje en Amerika ernstig te lijden hadden. Het geduld van de koloniale elite, met name van de creolen die met lede ogen moesten toezien dat Spanje in feite niet in staat bleek zijn koloniën voldoende bescherming te bieden, raakte op. Zij ergerden zich eraan dat zij geen ruimte kregen om zelf het beheer te voeren over hun territoria.

Simón Bolívar
1783-1830

In 1808, toen de Spanjaarden in verzet kwamen tegen de Franse overheerser, ontwikkelde zich in de koloniën een situatie die sterk leek op die in het moederland en net als daar werden in Amerika lokale junta's geformeerd die het bestuur in handen namen. Op diverse plaatsen braken opstanden uit en ging men over tot het afleggen van onafhankelijkheidsverklaringen. Te beginnen in Caracas in april 1810, weldra gevolgd door Buenos Aires in mei, waarna een domino-effect optrad over het gehele continent. Uruguay en Paraguay kwamen in opstand in 1811 en niet lang nadat het jaar daarop in Cádiz de nieuwe grondwet was aangenomen, werd aan de andere kant van de oceaan de *Constitución del Estado libre de Quinto* uitgevaardigd.

José de San Martín
1778-1850

Een belangrijke rol speelde José de San Martín, kind van Spaanse ouders, die een uitstekende militaire reputatie genoot vanwege zijn bijdrage in de slag van Bailén, de eerste nederlaag van Napoleon op Iberische bodem. Los van het streven naar onafhankelijkheid vond in de koloniën overigens net als in het moederland een strijd plaats tussen lokale heersende elites en uitgebuite bevolkingsgroepen. In deze plaatselijke burgeroorlogen ontwikkelde zich het *caudillismo* waarvan Bolívar een sprekend voorbeeld was. Hij was aanjager van het emancipatieproces dat zich voltrok in de Spaanse koloniën en stichtte in 1819 de Republiek van Colombia. In 1815 barstte ook in Peru de strijd los gevolgd door Argentinië in 1816, waar opstandelingen onder aanvoering van De San Martín de macht overnamen. De Spanjaarden waren niet bij machte het tij te keren. De aanvoerlijnen vanuit Europa en het Amerikaanse

Russische flottielje speelde hen natuurlijk parten. De nederlaag bij Ayacucho in 1824 betekende een enorme aderlating voor het Spaanse imperium. Tot het definitieve einde ervan in 1898 bezaten de Spanjaarden aan overzeese gebiedsdelen alleen nog Cuba, Puerto Rico en de Filippijnen.

De restauratie die Ferdinand VII in 1814 inzette, veroorzaakte een enorme golf van repressie. Veel liberalen belandden in de gevangenis of kozen voor ballingschap. De meeste vluchtelingen kozen voor Engeland waar een redelijk liberaal klimaat heerste, maar ook Frankrijk was in trek vanwege de nabijheid en de taalverwantschap. Vanuit die landen begonnen de vluchtelingen plannen te smeden ter omverwerping van het gehate regime in Spanje. De eerste poging daartoe werd al in 1814 gedaan en de laatste - onder aanvoering van Rafael del Riego - was in februari 1820 en leidde tot de val van de regering. In die periode deed het begrip *pronunciamiento* als aanduiding voor een opstand zijn intrede. Het waren opstanden die - net zoals in de Amerikaanse koloniën - niet vanuit een centraal punt startten, maar juist in de periferie begonnen en waarbij de leiders rekenden op een sneeuwbal effect dat ook de grote steden in beweging zou brengen. Via emotionele toespraken riepen zij het volk op om uit liefde voor het vaderland in verzet te komen. Kortom, het waren opstanden met een geheel ander karakter dan dat van een klassieke staatsgreep. Al in 1814 werd een eerste opstand beraamd door Espoz y Mina, een van de helden van de Onafhankelijkheidsoorlog. Het was een poging om Pamplona te bezetten met een in Frankrijk geformeerd leger. Deze poging kwam niet van de grond. Een tweede poging vond plaats in La Coruña in 1815, geïnitieerd door de garnizoenschef Juan Díaz Porlier, net als Espoz y Mina een oorlogsheld die een revolutionaire junta probeerde te formeren.

Rafael del Riego
1784-1823

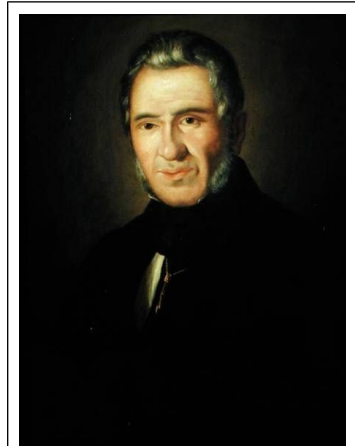
Francisco Espoz y Mina
1781-1836

Ook deze poging mislukte en Porlier werd terechtgesteld. Van geheel andere aard was een samenzwering te Madrid, de zogeheten *Conspiración del triángulo*, waarschijnlijk georganiseerd vanuit een vrijmetselaarsloge, die tot doel had om de koning op een van zijn nachtelijke bezoeken aan een prostituee te vermoorden. Het plan lekte echter uit en de aanjagers, waaronder generaal Vicente Richart, werden in het openbaar opgehangen. Daarna volgden nog pronunciamientos in Barcelona (1817), en in Valencia (1819).

Intussen groeide in Spanje een groot netwerk van liberalen dat gesteund werd door bannelingen in Frankrijk. In Bayonne schreven deze bannelingen het *plan Beitia*. Dit plan bevatte, naast een voorstel om de grondwet van Cádiz te vervangen door een veel gematigder constitutie, een gedetailleerde modus operandi van hoe het absolutistisch regime ten val gebracht kon worden. Gebaseerd op deze strategie beraamden een groep samenzweers in Cádiz een opstand die medio juli 1819 plaats had moeten vinden, maar door verraad van een van de betrokkenen, generaal Enrique O'Donnell (een Spanjaard van Ierse komaf), mislukte deze poging. Een mislukking die meer geweten kan worden aan toeval dan aan gebrek aan strategische en praktische voorbereiding. O'Donnell stond aan het hoofd van een troepenmacht die in Cabezas de San Juan - nabij Cádiz - gelegerd was en bedoeld om in de Indiën de opstanden te onderdrukken. Deze troepen bestonden voornamelijk uit militairen die ontevreden waren over hun situatie en dus open stonden voor politieke veranderingen. Vlak voor het geplande vertrek van de vloot sloeg de lont in het kruitvat door de oproep van luitenant Rafael del Riego om in opstand te komen om de rechten van de Spaanse bevolking in ere te herstellen. Aan het hoofd van zijn regiment trok hij op naar Cádiz, maar wist de stad niet in te nemen. Gedurende enkele weken reisde hij rond in Andalusië, overal de revolutie predikend en steun zoekend voor zijn missie. In de overtuiging dat zijn pronunciamiento mislukt was, zette Riego koers naar Portugal om een vluchthaven te vinden, maar intussen had zijn oproep elders toch gehoor gekregen en geleid tot actie. Op 21 februari kwamen de militairen in La Coruña in opstand en slaagden erin de stad voor de liberalen te behouden. Daarna volgden Zaragoza, Barcelona, uiteindelijk ook Cádiz en enkele andere grote steden. Riego had met zijn pronunciamiento het zo begeerde sneeuwbaaleffect bereikt en op 10 maart verklaarde Ferdinand VII de grondwet van Cádiz te erkennen met de beroemde uitspraak: *'Marchemos francamente, y yo el primero, por la senda constitucional'* (laten we vrijuit, met mijzelf vooraan, de constitutionele weg bewandelen).

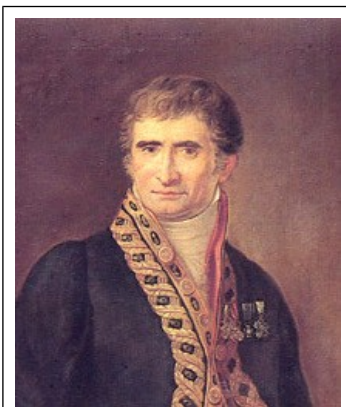
Enrique O'Donnell
1769-1834

Agustín de Argüelles
1776-1844

Drie jaren van liberalisme (1820 - 1823)

Na de geslaagde opstand benoemde Ferdinand VII een kabinet van liberale signatuur onder aanvoering van Evaristo Pérez de Castro, dat koos voor een gematigde koers. Gerenommeerde leden van deze regering waren Agustín de Argüelles Álvarez (Binnenlandse Zaken) en José Canga Argüelles (Financiën), beiden afkomstig uit Asturië, dat een gestage stroom van bekwame liberale bestuurders heeft voortgebracht. Na nieuwe verkiezingen voor de Cortes werd in april 1820 de *Milicia Nacional* in het leven geroepen, samengesteld uit bewapende vrijwilligers vooral afkomstig uit de middenklasse en urbane gebieden. Deze militie groeide uit tot een belangrijke steunpilaar van het liberale bewind. Vrijheid van drukpers gaf ruimte aan de verschijning van tal van kranten van diverse politieke geaardheid waarmee het publieke debat aan kracht won. Daarnaast ontstonden dankzij het nieuw verworven recht op samenkomst de zogeheten *sociedades patrióticas* (patriottische genootschappen), meestal in cafés waarin gelegenheid werd geboden tot het lezen van kranten en het voeren van discussie. Heel vaak werden artikelen voorgelezen om ook analfabeten deel te kunnen laten nemen aan de gesprekken.

José Canga
1770-1843

Vanaf dat moment deed zich aan de basis van de liberale beweging een scheiding der geesten voor. Enerzijds waren er radicalen, de *exaltados*, afkomstig uit het leger, het gewone volk en de middenklasse en anderzijds de gematigden, de *oficialistas* of *moderados*, grotendeels bestuurders uit de elite die al eerder bestuurservaring hadden opgedaan. Tot aan het jaar van de geslaagde opstand waren deze verschillen onder de oppervlakte gebleven vanwege het belang van de bestrijding van de absolute monarchie dat hen bond, maar daarna liepen hun wegen uiteen. Zelfs zozeer dat moderados steun zochten bij de eveneens gematigde *josefinos*, aangers van koning Ferdinand. De richtingstrijd binnen de liberale fractie in de Cortes - waarvan het merendeel uit moderados bestond - begon stevige vormen aan te nemen. Vooral rond de vraag wat de rol zou worden in het nieuwe regime van de inmiddels tot generaal bevorderde Rafael Riego. Door de exaltados verheven tot icoon van het liberalisme, vormde de kersverse generaal voor de conser-

vatieve minister van oorlog, markies van Amarillas, een probleem. Hij vreesde de groei van een breed oppositioneel front rondom de oorlogsheld tegen de gematigde liberale politiek. Amarillas besloot het leger dat Riego bij zijn opstand had gesteund te ontbinden, maar dat lokte een heftige reactie uit van Riego die dit besluit van de minister kwalificeerde als een regelrechte aanval op een van de steunpilaren van de nieuwe regering. In augustus 1820 werd Amarillas uit zijn functie ontheven, maar de onrust in de liberale geledingen bleef bestaan.

Nadat de regering een uit de hand gelopen manifestatie ter ere van Riego met geweld had gesmoord, begon onder exaltados het gevoel te groeien dat de regering in het geheel niet van plan was om het liberale gedachtegoed om te zetten in concreet beleid. Hun gemoederen raakten extra verhit toen minister Agustín de Argüelles vraagtekens stelde bij de rol van Riego tijdens de opstand en diens integriteit openlijk in twijfel trok. Een heftige discussie ontwikkelde zich over de rol van de sociedades patrióticas waarvan de moderados de indruk hadden dat zij broedplaatsen waren van oppositie tegen de regering en een gevaar vormden voor de openbare orde. Natuurlijk waren zowel moderados als exaltados het eens over zaken als de wenselijkheid om de macht van de kerk drastisch aan banden te leggen en hun bezittingen via onteigening op de openbare markt te brengen, maar waar zij duidelijk in van mening verschilden was de rol die het gewone volk zou hebben te spelen in het landsbestuur. Voor de moderados was het systeem van verkiezing van volksvertegenwoordigers die het recht kregen de premier aan te wijzen wel voldoende. In deelname van gewone burgers aan het landsbestuur zagen zij grote risico's. Voor hen waren de sociedades patrióticas veel te ver doorgeschooten en dreigden via dit kanaal mensen van gewone komaf een status te krijgen die in hun ogen ongepast was. De gematigde afgevaardigde Garelli kwalificeerde de activiteiten van de genootschappen als een project van een gek die probeert van het volk filosofen te maken. Het laat zich raden dat de exaltados daar geheel anders over dachten, zij zagen in de genootschappen het vehikel om de publieke opinie tot ontwikkeling te laten komen. De wet op de sociedades patrióticas die deze genootschappen verbood werd in oktober door de Cortes aanvaard met steun van de moderados.

Daarmee was het revolutionaire vuur zeker niet gedoofd en de genootschappen bleven functioneren. Hen werd namelijk weinig in de weg gelegd omdat de regering steun zocht van de exaltados nadat de koning zijn veto had uitgesproken over de wet op onteigening van kerkelijke eigendommen, de *Ley de monacales*. Bevreesd voor door exaltados veroorzaakte onlusten, ging Ferdinand overstag en eind oktober werd de wet door de koning ondertekend. Deze gebeurtenis illustreert de steeds weer terugkerende noodzaak voor de regering om verschillende coalities te formeren. Het interne meningsverschil binnen de liberale beweging bereikte een hoogtepunt rond het verkiezingssysteem dat de moderados wilden omvormen tot een censusstelsel waarbij tevens een extra kamer zou moeten worden ingesteld om de belangen van de aristocratie te kanaliseren, als tegenwicht tegen de gekozen vertegenwoordiging.

Deze poging van de moderados om het systeem te wijzigen leed schipbreuk. Niet alleen omdat het hen ontbrak aan doorzettingsvermogen, maar ook omdat de koning er niets in zag. Ferdinand zag geen verschil in een Cortes met één of twee kamers. Volgens een van de minister schijnt hij te hebben gezegd dat hij niet begreep waarom de liberalen niet met één kamer toe konden.

Hoewel de rol die de vrijmetselarij speelde in de ontwikkeling van het liberale gedachtegoed niet overschat moet worden, is het zeker zo dat liberalen zich in de loges veilig voelden en via deze geheime genootschappen kans zagen hun revolutionaire ideeën te verspreiden. Maar ook binnen deze sloges voltrok zich een scheiding der geesten die leidde tot oprichting door de exaltados van een nieuw geheim genootschap, de *Comunería*. Daarmee trachtten zij een specifiek nationaal genootschap te creëren dat stoelde op Spaanse revolutionaire tradities zoals de opstand van de Comuneros aan het begin van de zestiende eeuw tegen het bewind van Karel V. De Comunería ontwikkelde zich gaandeweg tot vrijplaats van de meest extreme en onverzoenlijke opvattingen waarin overigens ook mensen als Riego zich thuisvoelden.

Behalve dat zij kritiek kreeg uit eigen gelederen werd het de liberale regering lastig gemaakt door fervente aanhangers van het absolutistisch gedachtegoed van koning Ferdinand VII. De priester Matías Vinuesa (*el cura de Tamajón*) spande daarbij begin 1821 de kroon met een plan om de regering gevangen te nemen en de absolute monarchie te herstellen. Deze provocatie kwam hem op twaalf jaar cel te staan, een straf waarmee extreme exaltados geen genoeg namen. Zij drongen de gevangenis binnen en sloegen net zolang in op de priester

tot hij overleed. De hamer werd vanaf dat voor de extremisten het symbool van rechtvaardigheid. Zij waren gefascineerd door gewelddadige acties en beschouwden ze als een legitieme methode om de revolutie te laten slagen.

Rond de tijd dat Vinuesa zijn plannen smeedde, ontstonden er her en der in het land bendes van absolutistische snit die het de liberale autoriteiten voortdurend lastig maakten. En nieuwe vorm van guerrilla, in veel gevallen gevoerd door de *campesinos* van het platteland die tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog tegen de Fransen hadden

gestreden. Vooral in de noordelijke streken waren de agrariërs zeer gebeten op de liberale bewindvoerders. Zij beschouwden hen als rijkelui die uitsluitend erop uit waren om de boeren door middel van nieuwe belastingen uit te zuigen. Gewend als zij waren aan het traditionele stelsel van de *diezmo* (tiende penning) die kon worden voldaan aan de landeigenaar in natura en waarmee gemakkelijk viel te sjoemelen, zagen zij een stelsel van direct door de overheid te innen belastingen in klinkende munt als een ernstige bedreiging van hun bestaan. Daarbij kwam nog dat de pogingen van de liberalen om via dit nieuwe belastingstelsel te trachten het gesloten agrarische systeem open te breken gepaard ging met een relatief zachtzinnige behandeling van de landadel waaruit een groot aantal vooraanstaande liberalen - zoals Riego - was voortgekomen.

Net zoals de campesinos het fiscale beleid van de overheid verafschuwden, voelde de clerus zich door de onteigeningspolitiek tekort gedaan en er groeide een religieus-agrarisch front tegenover de liberale regering. Met name in het Baskenland en Navarra kreeg deze beweging stevig voet aan de grond in en zou daar uitmonden in de carlistische beweging. Aan het feit dat de liberale regering probeerde het desastreuze beleid uit de voorafgaande periode van absolutistisch wanbeheer om te buigen en de economie nieuw leven in te blazen had zij geen boodschap. Kennelijk telde alleen het effect op korte termijn. De weinig benijdenswaardige situatie waarin de boeren verkeerden, de onvrede onder de clerus en de onderlinge verdeeldheid van de liberalen vormden voor Ferdinand VII een geschenk uit de hemel.

Jeronimo de Merino
1769-1844

De eerste gevechten tussen absolutistische opstandelingen en regeringstroepen deden zich voor eind 1821 in Navarra, een opstand die leidde tot de vlucht van de opstandelingen naar Frankrijk, maar zij kwamen terug en hun leger marcheerde Navarra binnen. Pas in oktober versloegen de regeringstroepen dit leger in de slag bij Navar. In april 1822 kwamen de absolutisten in Castilië in opstand onder leiding van een van de helden van de Onafhankelijkheidsoorlog: Jeronimo de Merino alias *El Cura Merino*. De opstand verspreidde zich snel en ook in Catalonië braken opstanden uit. Met succes: in de stad Seo de Urgel vestigde zich een absolutistisch bestuur onder presidentschap van Bernardo Mozo de Rosales markies van Metaflorida. De regering in Madrid stuurde een andere held van de Onafhankelijkheidsoorlog, Espoz y Mina, naar Catalonië die begin 1823 Seo de Urgel heroverde. In Madrid deed de koninklijke garde een poging de macht in handen te krijgen. Zij rekende op de komst van de Franse avonturier Jean Bessières die

oprukte richting hoofdstad. Bij Guadalajara werd deze opmars echter gestuit door de regeringstroepen onder aanvoering van Juan Martín Díez, *El Empecinado* (De Halstarrige), een geestverwant van Espoz y Mina. Door het mislukken van de absolutistische opstanden bleven de liberalen aan de macht, maar de gematigde regeringsploeg werd wel vervangen. Op 7 juli namen de exaltados het roer over. Duidelijk was geworden dat de absolutisten weliswaar een stevige aanhang hadden, maar dat hen de middelen ontbraken om af te rekenen met de liberalen.

De Heilige Alliantie grijpt in

Na het mislukken van de opstand der absolutisten maakte zich van de Heilige Alliantie het gevoel meester dat de revolutionaire intenties van de exaltados - en met name een figuur als Riego - een gevaar vormde voor de rest van Europa. Klemens von Metternich, de grote man van de conferentie van Wenen en de Alliantie, noemde de situatie in Spanje van 1820 zelfs

gevaarlijker dan die van 1789 in Frankrijk. Ondanks de bezwaren die Engeland koesterde tegen een ingrijpen op het Iberisch schiereiland, nam koning Lodewijk XVIII het besluit een interventiemacht te sturen onder aanvoering van Louis-Antoine d'Artois, hertog van Angoulême, de Franse kroonprins en een neef van Ferdinand VII. Naar hem werd dit leger van zo'n 130.000 man vernoemd: het leger van de *Cien Mil Hijos de San Luis* (Honderd-duizend Zonen van Sint Louis), een leger om zijn familie bij staan en het oude Spaanse rijk te redden van de ondergang. Op 7 april 1823 drong dit leger Spanje binnen, zonder dat Frankrijk zijn buurland de oorlog had verklaard. Tegen zoveel overmacht was het constitutionele leger niet opgewassen en het zal voor haar legerleiding ongetwijfeld pijnlijk zijn geweest te ontdekken dat zich onder de Cien Mil Hijos vele oud-medestrijders bevonden uit de Onafhankelijkheidsoorlog. Het waren absolutisten die nu optrokken tegen hun liberale kameraden van weleer. Tot een spontaan verzet zoals zich dat voordeed in 1808 toen

Louis-Antoine d'Artois
1775-1844

Napoleon Bonaparte Spanje binnenviel, kwam het niet. Een tegenslag voor de liberalen die minder populair waren onder de bevolking dan zij dachten. De regering verplaatste haar zetel naar Sevilla om vervolgens, net als vijftien jaar eerder, Cádiz als laatste bolwerk te kiezen. Ferdinand VII werd door de regering uit zijn koningschap ontzet en gedwongen mee te reizen. Al snel bleek dat verzet tegen het oppermachtige Franse leger zinloos was. Onder toezegging dat de liberalen geen haar gekrenkt zou worden, herkreeg Ferdinand zijn status als koning en werd hem toestemming verleend Cádiz te verlaten. Eenmaal in vrijheid gesteld en na ontmoeting met de hertog van Angoulême herstelde Ferdinand VII zijn regime en trok in november triomfantelijk Madrid binnen. Zijn beloften aan de liberalen bleken waardeloos. Velen gingen net als in 1814 in ballingschap, generaal Riego werd gevangengenomen en geëxecuteerd. Met hem begon en eindigde het driejarig bewind van de liberalen.

La Década Ominosa (1823 - 1833)

De rampzalige jaren die volgden op de verbanning van de liberale voorlieden begonnen met de installatie van een absolutistisch kabinet onder aanvoering van Victor Damián Sáez, de biechtvader van de koning. Deze regering vertoonde een dusdanig absolutistisch karakter dat het zelfs voor de Heilige Alliantie te gortig was. Onder druk werd deze ploeg al eind 1823 vervangen door een meer gematigde regering waarin Luis López Ballesteros de post van Financiën bezette. Hij hield dit vol tot 1832 en was in die periode de meest beleidsbepalende figuur. Ferdinand VII maakte duidelijk dat korte metten gemaakt diende te worden met alles wat naar liberalisme zweemde. Dat betekende onder meer het afschaffen van het bestaande leger en vorming van een compleet nieuwe strijdmacht, het uitbannen van de sociedades patrióticas, afschaffing van de volksvertegenwoordiging, totale hervorming van het ambtelijk apparaat en het ongeldig verklaren van alle door de liberalen aangegane leningen in het buitenland. Al deze maatregelen en ook de vurige wens van Ferdinands volgelingen om de Inquisitie in ere te herstellen bracht Spanje niet alleen internationaal gezien in een isolement, maar ook aan de rand van de financiële afgrond. De repressie was verschrikkelijk. Naar schatting verlieten meer dan 15.000 bannelingen het land. De intellectuele voorhoede vooral richting Engeland en militairen naar Frankrijk waar zij steun ontvingen van de regeringen en uit alle lagen van de bevolking voor hun plannen om het bewind van Ferdinand VII ten val te brengen. Gibraltar fungeerde als belangrijke sluis waarlangs de vluchtelingen vertrokken. Toen in 1830 in Frankrijk de revolutie slaagde, verruilde een groot aantal bannelingen hun Engelse vestigingsplaats voor Frankrijk. Niet alle liberalen konden echter vluchten en velen vonden de dood of kwamen in de gevangenis terecht. Rond 1826 zaten naar schatting meer dan 140.000 liberalen achter de tralies. Wat Ferdinand niet aandurfde was het in functie herstellen van de Inquisitie. De buitenlandse druk om daarvan af te zien was te sterk, maar met zijn buigen voor deze externe pressie haalde hij zich de woede op de hals van zijn meest onverzoenlijke aanhangers, ondanks het feit dat de nieuw opgerichte *Superintendencia General de Policía* en de *Comisiones Militares* - beide daterend uit 1824 - de rol van zuiveraar die de Inquisitie altijd had vervuld uitstekend wisten over te nemen.

Luis López Ballesteros
1782-1853

Met de opkomst van koninklijke vrijwilligerskorpsen won het repressieve apparaat nog extra aan kracht. Het waren korpsen die voor een groot deel gerekruteerd waren uit de Spaanse meelopers met het leger van de Cien Mil Hijos, veelal arme werklozen die een enorme haat koesterden tegen welgestelden, tegen de liberalen die zij minachtend *negros* noemden. In 1832 telden deze korpsen tezamen ongeveer 284.000 man en koelden zij hun woede vrijwel ongecontroleerd op de critici van het absolutisme.

Ondanks het feit dat Ferdinand VII een zekere belangstelling voor kunst niet ontzegd kon worden, gedroeg het regime zich in cultureel opzicht barbaars. Dieptepunt was het sluiten van de universiteiten in 1830 ter voorkoming dat het besmettelijke gedachtegoed van het liberalisme zich zou verspreiden. Dat tegelijkertijd in Sevilla de *Escuela de Tauromaquia* (school voor de stierenvechterskunst) werd opgericht illustreert de voorkeuren van de koning. Het was dit klimaat waarin de toen al bejaarde schilder Goya zich niet meer thuisvoelde. In 1824 vertrok hij naar Bordeaux waar hij vier jaar later overleed.

Francisco de Goya
1746-1828

De carlisten en de opstand van 1827

Het mag opmerkelijk genoemd worden dat in deze rampzalige periode er toch ook oppositie was tegen het fernandistische regime vanuit absolutistische geleerden. Deze ultra's koesterden bezwaren tegen hun koning vanwege het niet in ere herstellen van de Inquisitie, tegen de oprichting van de hierboven genoemde speciale politie die wederopstanding van de Inquisitie in de weg zou staan en de concessie van de regering aan de Heilige Alliantie om een beperkte amnestie toe te staan. Deze scheiding der geesten binnen de absolutisten in enigszins gematigden en extremisten lijkt als twee druppels water op die binnen de liberalen gedurende hun driejarig bewind (1820-1823) in moderados en exaltados. Zij voltrok zich niet alleen in regeringskringen, maar ook binnen het koningshuis. In dit opzicht kan Ferdinand VII als gematigd worden beschouwd in vergelijking met zijn broer Karel, die hem verweet veel te liberaal te zijn. Vergelijkbare verwijten kreeg Ferdinand van zijn oudste zuster Carlota Joaquina, gehuwd met de Portugese koning Johan VI. Rondom hun zoon Miguel en Ferdinands broer Karel ontstonden twee zeer verwante ultraconservatieve bewegingen die bekend staan als het miguelisme in Portugal en het carlisme in Spanje. De eerste samenzweringen in Spanje van de carlisten werden gesmeed toen de regering de amnestie van liberalen afkondigde.

Karel van Bourbon
1788-1855

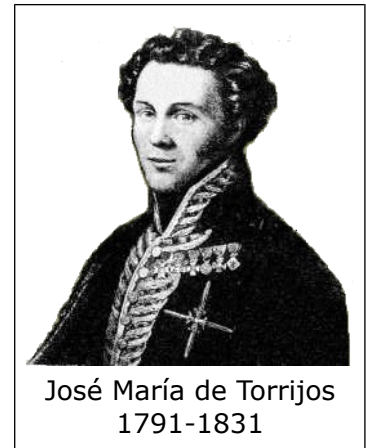
De meest omvangrijke opstand van de ultraconservatieven vond plaats in 1827 en begon in Catalonië. Oorzaak ervan was niet alleen de wrok die men koesterde over de politiek van de regering, maar zeker ook gelegen in de ontevredenheid op dat moment over de bijzonder slechte sociaal-economische situatie. Vandaar dat agrariërs zij aan zij met arme inwoners van de grote bevolkingscentra optrokken tegen de gehate autoriteiten in wat de *guerra de los agraviados* - in het Catalaans *dels malcontents* - werd genoemd. In deze oorlog der gekrenkten, ook wel beschouwd als de eerste carlistische oorlog, werden 30.000 man op de been gebracht door de opstandelingen die naast de hierboven genoemde religieus getinte eisen ook die van totale uitbanning van de liberalen op tafel legden.

Wat de koning vooral aanzette tot een felle reactie was de openlijke oproep van de *agraviados* aan Ferdinand VII om plaats te maken voor zijn broer Karel. In de zomer van 1827 bereikte de opstand zijn hoogtepunt. In Manresa richtten de rebellen de *Junta superior provisional de gobierna del Principado* op en vlak daarna werden diverse steden in bezit genomen waaronder Reus, Vic, en Cervera. Inname van Gerona lukte niet. Uit andere regio's zoals het Baskenland, Valencia en Andalusië bereikte de koning berichten van een mogelijk verspreiding van de rebellie waarna Ferdinand persoonlijk afreisde naar Catalonië om toe te zien op het zeer hardhandig neerslaan van de opstand. Ferdinand liet de leiders van de opstand vrijuit gaan. Volgens hem waren niet zij, maar de liberalen de feitelijke vijand van het regime. Op de keper beschouwd bevonden de *agraviados* zich qua opvattingen in het kamp van de absolutistische monarchie. Wel waren de gebeurtenissen voor de koning aanleiding om zich te bezinnen op de troonopvolging, want hij had op dat moment geen mannelijke nakomelingen en bij het ontbreken ervan zou zijn broer Karel hem opvolgen en dat wilde Ferdinand voorkomen.

Troonopvolging

In 1827 overleed Ferdinands derde vrouw. De koning, toen 45 jaar oud maar fysiek aan het aftakelen, besloot een laatste poging te wagen om een nakomeling te verwekken en trouwde met zijn 22 jaar jongere nicht Maria Louisa van Bourbon. Vier maanden na het huwelijk dat in september werd gesloten, werd de Pragmatieke Sanctie van 1789 gepubliceerd, ooit aan de Cortes voorgelegd door Karel IV en waarin was bepaald dat dochters van de koning het recht hadden van opvolging in geval een mannelijke nakomeling ontbrak. Met deze Sanctie was teruggegrepen op *Las Siete Partidas*, wetgeving van Alfons X uit de dertiende eeuw waarmee afscheid werd genomen van de zogeheten Salische wetten.

Deze Salische wetten dateren uit de zesde eeuw en werden samengesteld tijdens de regering van de Frankische koning Clovis I. Zij sloten vrouwen uit van erfopvolging. In 1712 had Filips V deze wetten geïntroduceerd in het Spaanse rechtssysteem. De Pragmatieke Sanctie uit 1789 was nooit formeel bekrachtigd, maar nu hoogst actueel in geval er geen prins maar een prinses zou worden geboren. Op 10 oktober 1830 kwam een dochter ter wereld: Maria Isabella Louisa die onmiddellijk tot troonopvolger werd uitgeroepen, zeer tot ongenoegen van de carlisten. De politieke situatie was op dat moment uiterst penibel. Even daarvoor was de revolutie uitgebroken in Frankrijk en de Spaanse regering vreesde een nieuwe machtsgreep van de liberalen. Die vrees was terecht. Er werden diverse pogingen ondernomen. Medio 1831 zag in Parijs een uitvoerend comité van Spaanse bannelingen het licht waarvan de jonge generaal José María de Torrijos een van de leidende figuren was. Hij waagde eind 1831 een staatsgreep in Málaga, maar deze mislukte en met de executie van Torrijos leek het gevaar voor Ferdinand VII te zijn geweken. Daarmee waren de problemen echter niet van tafel, want opnieuw begonnen de carlisten zich te roeren.

José María de Torrijos
1791-1831

In de zomer van 1832, terwijl Ferdinand zeer ernstig ziek was, kwam het tot grote beroering in de koninklijke residentie La Granja (nabij Segovia). Koningin Maria Christina werd onder zware druk gezet door enkele ministers, aanhangers van Karel, om de Pragmatieke Sanctie in te trekken. Intrekking van de Sanctie of Burgeroorlog, dat was voor haar de keuze en ze gaf toe aan de pressie van de carlisten. Tot ieders verwondering knapte de koning weer op en draaide op zijn beurt de intrekking van de Sanctie terug. Zich bewust van het spel dat zijn broer speelde, wijzigde Ferdinand de regeringsploeg en verving de ultra's door ministers die Isabella hun volledige steun gaven. De laatste maanden van zijn leven waren voor de koning niet gemakkelijk. De carlisten namen openlijk stelling tegen Ferdinand. Toen Karel weigerde de eed af te leggen ter erkenning van Isabella als *Princesa de Asturias*, de officiële titel voor de troonopvolger, ging hij over de schreef en werd gedwongen uit te wijken naar Portugal. Op 29 september 1833 overleed Ferdinand VII na een heftige beroerte. Isabella werd op driejarige leeftijd koningin van Spanje; tot aan haar volwassenheid was haar moeder regentes.

Willem Peeters, 4 juni 2013

*Afbeelding titelblad: Ferdinand VII in 1814
naar een schilderij van Francisco de Goya*